

अन्तर्नाद

(कविता सङ्ग्रह)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक
शास्त्रसङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय
विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष
दसौं पत्रको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

सृजना-पत्र

सृजनाकार
मुकुन्दप्रसाद लामिछाने
त्रि.वि.द.नं.
६-३-९९९-२००३-२००३

२०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका छात्र श्री मुकुन्दप्रसाद लामिछानेले अन्तर्नाद शीर्षकमा नेपाली कविता सृजनापत्र तयार गरी प्रस्तुत गरिएको सृजनाकार्य मेरो निर्देशनमा तयार भएको हो । शोधप्रक्रियाका आवश्यक मापदण्डलाई अवलम्बन गरी मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत सृजनापत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका निमित्त विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्न सिफारिस गर्दछु ।

.....
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी

निर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०६९/१०/

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र मुकुन्दप्रसाद लामिछाने स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको अन्तर्नाद शीर्षकको सृजनापत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

- (१) प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम
(विभागीय प्रमुख)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
- (२) प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(शोध निर्देशक)
- (३) सह. प्रा.डा. रामप्रसाद ज्ञवाली

(बाह्य परीक्षक)

कृतज्ञताज्ञापन

नेपाली स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनार्थ सृजनात्मक लेखनअन्तर्गत अन्तर्नाद कवितासङ्ग्रह तयार पारिएको हो । म यस सृजनात्मक लेखन कार्यका निर्देशक प्रा.राजेन्द्र सुवेदीको सत्प्रेरणा र विशेष निर्देशकत्वमा यस लेखन कार्यमा प्रवृत्त भएको हुँ । तसर्थ यस कार्यमा मलाई विशेष प्रेरणा, अमूल्य सुझाव र समुचित मार्गनिर्देशन प्रदान गरी विशिष्ट योगदान पुर्याउनुहुने मेरा निर्देशक गुरु प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यूप्रति हार्दिक सम्मान र कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

यस सृजनात्मक लेखनलाई पूरा गर्न निरन्तर घच्चच्याइरहने र आद्योपान्त कम्प्यूटर टाइप समेत गरिदिने मेरा दाजु श्रीमाधवप्रसाद लामिछानेप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु । यसरी नै सामग्रीसङ्कलन र प्रविधि व्यवस्थापनमा आवश्यक सहयोग पुर्याउनुहुने दीपक ढकाल, दीपेन्द्र अधिकारी, अच्युत लम्साल, केशवशरण अर्याल र भाइ रामप्रसाद लामिछानेप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यसैगरी यस लेखन कार्यलाई हरेतरहले अगाडि बढाउन सहयोग गर्ने श्रीमती इन्दिरा शर्माप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

अन्ततः यस सृजनात्मक लेखनलाई मूल्याङ्कनार्थ नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

.....
मुकुन्दप्रसाद लामिछाने

विषयसूची

प्रथम परिच्छेद : सृजना परिचय

१-३

१. विषयपरिचय	१
२. सृजनाका समस्याकथन	२
३. सृजनाको उद्देश्य	२
४. अध्ययनको औचित्य	२
५. सृजनविधि	३
६. सृजनापत्रको सम्भावित रूपरेखा	३

द्वितीय परिच्छेद : कविताको सैद्धान्तिक स्वरूप

४-४१

२.१ विषय प्रवेश	४
२.२ सृजनात्मक लेखनसम्बन्धी अवधारणा	६
२.३ कविता सिद्धान्त	८
२.३.१ पौरस्त्य परम्परामा कविता/काव्य	८
२.३.२ पाश्चात्य परम्परामा कविता/काव्य	९
२.३.३ कविताको परिभाषा	१०
२.३.३.१ कवितासम्बन्धी पौरस्त्य मान्यता	११
२.३.३.२ कवितासम्बन्धी पाश्चात्य मान्यता	१३
२.३.३.३ कवितासम्बन्धी नेपाली चिन्तकका मात्यता	१७
२.३.४ पौरस्त्य तथा पाश्चात्य चिन्तकका दृष्टिमा कवितासिद्धान्त	२०
२.३.४.१ कविता सिद्धान्तसम्बन्धी पूर्वीय मान्यता	२०
२.३.४.२ कविता सिद्धान्तसम्बन्धी पाश्चात्य मान्यता	२५
२.४ कविताको विधागत स्वरूप तथा आयाम	३१
२.४.१ लघुतम रूप	३८
२.४.२ कविताको लघुरूप	३८
२.४.३ कविताको मझौला रूप	३९
२.४.४ कविताको बृहत् रूप	३९
२.४.५ कविताको बृहत्तर रूप	४०

तृतीय परिच्छेद : नेपाली कविताको विकासक्रम

४२-६१

३.१ पृष्ठभूमि	४२
३.२ नेपाली कविताको कालविभाजन	४३
३.२.१ प्राथमिक काल	४४
३.२.१.१ लौकिक धारा (वीरधारा)	४४
३.२.१.२ अलौकिक धारा (भक्तिधारा)	४५
३.२.२ माध्यमिक काल	४८
३.२.२.१ पूर्वार्द्ध (पूर्वमाध्यमिक काल)	४९
३.२.२.२ उत्तरार्द्ध (उत्तरमाध्यमिक काल)	५०
३.२.३ आधुनिक काल	५१
३.२.३.१ परिष्कारवादी धारा	५२
३.२.३.२ स्वच्छन्तावादी धारा	५४
३.२.३.३ प्रयोगवादी धारा	५६
३.२.३.४ समसामयिक धारा	५८

चतुर्थ परिच्छेद : कविताका तत्वहरू र छन्द कविताको सन्दर्भ

६२-८८

४.१ कवितातत्व तथा विश्लेषण पद्धति	६२
४.१.१ शीर्षक र संरचना	६२
४.१.२ विषयवस्तु र भावविधान	६४
४.१.३ छन्द तथा लयविधान	६७
४.१.४ बिम्बप्रतीक तथा अलङ्कारविधान	६८
४.१.५ भाषाशैली	७१
४.२ शास्त्रीय छन्दको उत्पत्ति	७३
४.३ शास्त्रीय छन्द प्रयोगको सर्वेक्षण	७४
४.३.१ छन्दसम्बन्धी शास्त्रीय ग्रन्थ र भावानुकूल छन्द प्रयोगको परम्परा	७७
४.३.२ नेपाली वाङ्मय क्षेत्रमा वर्णमात्रिक छन्दप्रयोग	७८
४.३.३ नेपाली कवितामा वर्णमात्रिक छन्द प्रयोगको परम्परा	८१
४.३.४ छन्दोबद्ध कविताको वर्तमान अवस्था	८६

पञ्चम परिच्छेद : प्रतिनिधि कविताको चयन र विश्लेषण ८९-१३९

५.१ छ जना नेपाली कविहरूका १/१ प्रतिनिधि कविताको विश्लेषण	८९
५.२ छानिएका कविका मूलभूत विशेषता	९०
५.२.१ भानुभक्त आचार्य	९०
५.२.१.१ कान्तिपुरी नगरी कविताको विश्लेषण	९१
५.२.२ शम्भुप्रसाद दुङ्गेल	९६
५.२.२.१ प्रेमको उपहार कविताको विश्लेषण	९८
५.२.३ लेखनाथ पौड्याल	१०२
५.२.३.१ कोपिलालाई आश्वासन कविताको विश्लेषण	१०३
५.२.४ महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा	१०९
५.२.४.१ गरीब कविताको विश्लेषण	११०
५.२.५ माधवप्रसाद घिमिरे	११९
५.२.५.१ वैशाख कविताको विश्लेषण	१२०
५.२.६ कवि कृष्णप्रसाद भट्टराई	१२९
५.२.६.१ चेलीलाई अन्माउन लाग्दा कविताको विश्लेषण	१३०
५.३ सृजनात्मक लेखनमा छन्दोबद्ध कविताको चयन	१३७

षष्ठ परिच्छेद : सृजनात्मक कविताहरू १४०-१७८

६.१ अन्तर्नाद	१४०
६.२ चेतावनी	१४१
६.३ नवयात्रा	१४२
६.४ माटो	१४३
६.५ आगो	१४५
६.६ दसैं	१४७
६.७ हावा यहाँ दक्षिणबाट आउँछ	१४९
६.८ मभिन्न	१५२
६.९ खाते	१५३
६.१० उत्प्रेक्षा	१५४
६.११ मुटुको व्यथा	१५५

६.१२ राष्ट्र	१५७
६.१३ परिवर्तनमा	१५८
६.१४ तिहार आयो	१५९
६.१५ तिमी र म	१६१
६.१६ रूख	१६३
६.१७ हावा	१६५
६.१८ जीवनदर्शन	१६७
६.१९ सङ्गति	१६८
६.२० म	१६९
६.२१ कलम	१७०
६.२२ प्यारो छ नेपाल यो	१७२
६.२३ तारा	१७४
६.२४ अनुभूति	१७६
६.२५ परामर्श	१७७

सप्तम परिच्छेद : सृजनात्मक लेखनको उपसंहार
सन्दर्भग्रन्थसूची

१७९-१८८

सङ्केतसूची

१) अ.सं.	=	अष्टम संस्करण
२) आ.सं.	=	आठौँ संस्करण
३) च.सं.	=	चतुर्थ संस्करण
४) चौ.सं.	=	चौथो संस्करण
५) छै.सं.	=	छैटौँ संस्करण
६) तृ.सं.	=	तृतीय संस्करण
७) ते.सं.	=	तेस्रो संस्करण
८) द.सं.	=	दशम संस्करण
९) द्वि.सं.	=	द्वितीय संस्करण
१०) दो.सं.	=	दोस्रो संस्करण
११) ने.रा.प्र.प्र.	=	नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठान
१२) ष.सं.	=	षष्ठ संस्करण
१३) सम्पा.	=	सम्पादक